

Zrínyi Kadınları: Margit, Katalin (Kata), Dorottya (Dorica) ve Ilona Zrínyi

Received/Geliş: 10/05/2017
Accepted/Kabul: 01/11/2017

Yasemin ALTAYLI*

Öz

Macar tarihinin en ünlü ailelerinden olan Zrínyiler kökenleri oldukça eskilere dayanan bir ailedir. Osmanlı-Macar tarihinde de kendilerine yer bulan aile zamanla topraklarını ve mülklerini daha da genişleterek Macar soylu aileleri arasında önemli bir konuma gelmişlerdir. Çalışmamızda Zrínyi ailesinin en tanınan üyelerinden IV. Miklós Zrínyi'nin kızlarından Margit Zrínyi, Katalin Zrínyi ve Dorottya Zrínyi'nin yaşam öykülerine, nasıl yetiştirildiklerine değinilecek, Macar topraklarındaki ünlü ve güçlü aileler ile yaptıkları evlilikler ve toprakların idaresi, mülk savaşları gibi konularda nasıl hareket ettikleri gösterilmeye çalışılacaktır. IV. Miklós Zrínyi'nin kızlarının dışında ayrıca Zrínyi ailesinin en tanınan isimlerinden olan ve Macar hafızasındaki en güçlü kadınlardan biri kabul edilen Ilona Zrínyi'nin yaşamöyküsüne yer verilecektir. Sözü ettiğimiz bu Zrínyi kadınlarının yaşamöykülerinin anlatılmasıyla, dönemin soylu ve güçlü kadınlarının hayatlarının nasıl şekillendiği, nasıl yetiştirildikleri, evlilikleri, miras savaşları gibi konularda nasıl hareket ettikleri aktararak, dönemin soylu kadınlarının genel özelliklerinin gösterilmesine gayret edilecektir.

Anahtar kelimeler: Zrínyiler, Margit, Katalin, Dorottya, Ilona.

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Hungaroloj, Anabilim Dalı, altayli@ankara.edu.tr

Zrínyi Women: Margit, Katalin (Kata), Dorottya (Dorica) and Ilona Zrínyi

Abstract

One of the most known families of Hungarian history, Zrínyi is a family whose origins dates back to old times. In time, that family which takes place also in Ottoman-Hungarian history, has come to the for among Hungarian noble families by enlarging its lands and properties. In our work, it will be told the life stories of IV. Miklós Zrínyi's daughters; Margit Zrínyi, Katalin Zrínyi and Dorottya Zrínyi –IV. Miklós Zrínyi, one of the best known members of Zrínyi family-. Their marriages with the famous and strong Hungarian families will be mentioned and also how they were brought up and how they acted in some subjects such as land management and land wars will be told in our work. Apart from Zrínyi's daughters, it will also be mentioned the life story of Ilona Zrínyi who is one of the best-known members of Zrínyi family and regarded as one of the strongest women of Hungarian memory. By being told the life stories of those women and being narrated how the lives of these women were shaped, how they were brought up, their marriages and how they acted in land wars; in this work it will be tried to show the general characteristics of noble women of that period.

Keywords: The Zrínyies, Margit, Katalin, Dorottya, Ilona.

Giriş

Macar tarihinde kendilerine önemli bir yer edinen Zrínyi Ailesi'nin kökenleri oldukça eskilere dayanmaktadır. Dalmaçya kökenli feodal bir aile olan Zrínyiler, önceleri Brebri ya da Subics adıyla anılırken 14. yüzyılda Kral I. Lajos'un kendilerine Hırvatistan'daki Zrin/Zerin kalesini vermesiyle aile adlarını değiştirmişler ve Zrínyi soyadını kullanmaya başlamışlardır (Altaylı, 2004, s.17; Salamon, 1865, s.3).¹ Osmanlı akınlarının Macaristan sınırlarında etkisini göstermesiyle birlikte Osmanlı akıncı güçleri ile karşı karşıya gelmişler ve Osmanlı'nın Macaristan'dan çekilmesine kadar devam eden süreçte de Zrínyiler Türklere karşı yapılan askeri harekâtlarda yer almışlardır.

Macarlar açısından Zrínyi Ailesinin en önemli üyesi kuşkusuz IV. Miklós Zrínyi'dir. 1566 yılında Kanuni Sultan Süleyman, IV. Miklós Zrínyi'nin komutanlığını yaptığı Zigetvar (Szigetvár) kalesine yürümüş ve kale Osmanlılar tarafından kuşatılmıştı. Kale kuşatması uzun sürmüş, Kanuni Sultan Süleyman Zigetvar kalesinin alınmasından kısa bir müddet evvel vefat etmiş ve vefatı asker üzerinde olumsuz bir tesir yaratmaması için askerden saklanmıştı. IV. Miklós Zrínyi ise kalenin alınması sırasında girdiği son çatışmada öldürülmüştü. Neticede Zigetvar kalesi Osmanlılar tarafından alınmıştı, ancak Kanunî Sultan Süleyman'ın vefatı nedeniyle kazanılan bu zafer Osmanlı ordusu üzerinde derin bir hüznü yaratmıştı. Macarlar ise kalelerini kaybetmiş olmalarına rağmen Zrínyi'nin uzun süre direnmesini adeta bir zafer, Kanunî Sultan Süleyman'ın ölümünü ise kalenin kaybedilmesinin bir diyeti gibi algılamışlardı (Altaylı, 2009, s.3).²

Yapılan tarihsel çalışmalarda özellikle erkek üyelerinin ön planda yer aldığı Zrínyi Ailesinin en önemli üyesi yukarıda da bahsettiğimiz IV. Miklós Zrínyi'dir. Bunun ardından Zigetvar kuşatmasının anlatıldığı Macar destanı *Szigeti Veszedelem*'in yazarı şair VII. Miklós Zrínyi ve 17. yüzyılda başlayan Macar özgürlük mücadelelerinin ilk temsilcisi olan Imre Thököly'nin eşi ve 1703-1711 tarihleri arasında gerçekleşen ikinci önemli özgürlük mücadelesi lideri II.Ferenc Rákóczi'nin de annesi olan ve İzmit'te hayata gözlerini yuman Ilona Zrínyi gelir.

¹ Zrínyi Ailesinin bu soyadı kullanmadan önceki dönemleri ve kökenleri hakkındaki görüşlerle ilgili olarak bkz. Nagy, Levente (2009). Magyar és Horváth Szirének a Labirintusban. *Irodalmi történeti Közlemények*.104-117.113/1.; Alpertunga Altaylı, yayımlanmamış doktora tezi, 2004)

² Gerek Türkler, gerekse Macarlar açısından zaferin ve hüznün iç içe geçtiği Zigetvar seferi ve kuşatması bugün de önemini korumakta ve çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Macaristan'ın Szigetvár şehrinde kurulan Szigetvár Türk-Macar Dostluk parkı bu seferin her iki millette de yarattığı etkiyi Kanuni Sultan Süleyman ve Miklós Zrínyi'nin yan yana büstleriyle yansıtmaktadır.

Genel hatlarıyla bakıldığında 16. ve 17. yüzyıl kadınların daha geri planda kaldığı bir dönemdi. Zrínyi Ailesi çalışılırken de Ilona Zrínyi dışında bu ailenin kadınlarıyla ilgili kaynakların o dönemin genel özelliğinin bir yansıması olarak daha kısıtlı olduğu görülmektedir.

Margit, Katalin ve Dorottya Zrínyi ile Ilona Zrínyi'nin hayatları, kuşkusuz dönemin soylu ve güçlü ailelerin kadın üyelerinin yaşamlarının nasıl olduğunun anlaşılması bakımından son derece önemlidir. Zira tarih kitaplarında erkek bireylerinin daha gerisinde kalan bu kadınların nasıl yetiştirildikleri, evlilikleri ve yaşadıkları sorunların neler olduğu bize aynı zamanda o dönemin soylu da olsa kadın yaşamının bir yansımasını gösterecektir.

Sigetvar Kalesi Komutanı IV.Miklós Zrínyi'nin Kızları: Margit Zrínyi, Katalin (Kata) Zrínyi ve Dorottya (Dorica) Zrínyi

IV.Miklós Zrínyi 1543 yılı Haziran ayında Ozalj'da ünlü Frangepán ailesine mensup Katalin Frangepán (Katarina Frankopan) ile evlenmiş (Pálffy, 2016, s.9) ve bu evlilik yoluyla topraklarını ve mülklerini oldukça genişletmiştir. Katalin Frangepán'ın 1562'deki ölümünün ardından ikinci evliliğini ise 21 Eylül 1564'te Vás eyaletindeki Monyorókerék kalesinde Çek asıllı soylu bir aileden gelen Éva Rosenberg (Eva z Rožemberka/ Eva von Rosenberg) ile yapar (Pálffy, 2016, s. 9). IV.Miklós Zrínyi'nin bir ikisi hariç büyük çoğunluğu ilk evliliğinden olmak üzere 13 çocuğu olur (Salamon, 1865, s. 342).³

O dönemin çocuk yetiştirme yöntemleri kuşkusuz şimdikinden oldukça farklıydı. 16. yüzyılda *Batthyány*lerin, *Nádasdy*lerin, *Erdődy*lerinki gibi bazı soylu sarayları ulusal okullar gibi görülüyor ve pek çok soylu Macar, Leh ve Hırvat aile çocuklarını henüz 9-10 yaşlarında yetiştirilmek üzere buralara gönderiyor; sayıları binleri bulan görevlilerin çalıştığı bu saraylarda gençlere mülk idaresi, edebiyat, güzel sanatlar ve dini eğitimin yanı sıra gelenek ve görenekler öğretiliyordu (Gaál, 2006). Miklós Zrínyi de çocuklarının yetiştirilmesinde bu saraylardan istifade etmişti. İki oğlunu Veresvár'a, üç kızını ise Batthyány sarayına göndermesiyle ilgili olarak Ferenc Batthyány'a şunları yazıyordu (Takáts, 1982, s. 149-150; Márk):

Zatâlinizin isteği ve muhterem hanımefendinin emirleri üzerine üç kızımı zatâlilerinize gönderiyorum. Tanrı, şimdi zatâlinizin ve muhterem hanımefendinin sıkıntımızda ve ihtiyaçlarımızda bize karşı göstermiş olduğunuz teveccüh gibi bunlar ve diğer çocuklarımla zatâlilerinize hizmet etmeyi nasip etsin. Bu nedenle bunları ve diğerlerini zatâlilerinize emanet ediyor ve muhterem hanımefendiyle birlikte zatâlinizden, onların annelerinin yolunu takip etmeleri ve onun iyi şanını ve adını taşımaları için onları eğitip yetiştirmenizi istirham ederim... [son not:] İki oğlumu da komşunuzdaki Veresvár'a gönderdim; zira Viyana'da, onları oraya

³ Bazı kaynaklarda IV.Miklós Zrínyi'nin çocuklarının sayısı 14 olarak gösterilerek isimleri şu şekilde sıralanmıştır: II.János, Ilona, Katalin (Kata), VI.György, Dorottya, Kristóf, Orsolya, Borbála, Margit, Anna, Farkas, V.Miklós, Magda, III.János; kaynağa göre Kristóf, Anna, Farkas ve IV.Miklós Zrínyi küçük yahut genç yaşta yaşamlarını yitirmişlerdir (*Zrínyieksaládfája*).

göndermeye cüret etmediğim takdirde ölecekleri söylenir. Onları da zatiâlilerinize emanet ediyorum...

Küçük yaştan itibaren burada aynı düşünce ve sosyal yapıya sahip ailelerin çocukları birbirini tanıma fırsatı bulur ve çoğu zaman da ailelerinin onayları alındıktan sonra birbirleriyle evlenebilirlerdi. O dönemde evliliğe genellikle aile karar verirdi ve evliliğin bazı evreleri vardı: gençlerin tanıştırılması, aile ve yaşam koşullarının tetkiki, evlilik amacının belirlenmesi ile ortak yönler ve çıkarlar (Topor).

Katalin (Kata) Zrínyi

İşte Katalin (Kata) Zrínyi, diğer kız kardeşleri ile birlikte Batthyány sarayına böyle gelmişti. Ev idaresi, çiftlik işleri gibi pek çok konuda yetiştirici annesi Kata Bánffy'den⁴ pek çok şey öğrenmiş, evleneceği Ferenc Thurzó ile burada tanışmıştı (Márk). Burada eğitim gördüğü sırada Thurzó'nun ilgisini çekmiş, Bay ve Bayan Batthyány da durumu baba Zrínyi'ye haber vermişlerdi (Takáts, 1982, s. 178). Böylece Nyitra piskoposu Ferenc Thurzó ilk eşinin ölümünün ardından ikinci evliliğini Katolik geleneklerine göre –belki de böyle göstermek istediğinden- 21 Haziran 1562'de Katalin Zrínyi ile yapmıştır (Takáts, 1982, s. 152, 178).

O dönemde önde gelen yüksek rütbeli erkekler uzun zaman askerlik yaptıklarından yahut devlet meseleleriyle ilgilendiklerinden eşleri saraylarında kalır; ev, çiftlik işleri, mülklerin idaresi gibi konularla meşgul olurlardı (Gaál). Katalin Zrínyi de kocasının yoğun işleri nedeniyle ev ve çiftlik işleriyle ilgileniyordu.

Beş çocukları olan çift önce Thurzó, ardında da Katalin ile Protestanlık inancını benimsemişti (Márk). Güzel bir yaşamı olan ailenin bu mutluluğu Katalin'in babası Miklós Zrínyi'nin 1566'daki ölümüyle gölgelenmişti. Katalin babasının ölümünden duyduğu üzüntüyle yatağa düşmüş, sık sık hastalanır hale gelmişti (Márk; Takáts, 1982, s.182).Eşinin ilgisi ve iyi bir bakım sayesinde ancak toparlanabildi, ancak bu defa da eşi Thurzó hastalandı; hastalığı ilerleyen Thurzó tüm mallarını karısı ve çocuklarına bırakarak 17 Mart 1574'te Árva'da yaşamını yitirdi (Takáts, 1982, s.182).

Eşi öldüğünde henüz 26 yaşında olan Katalin 1576 yılında Imre Forgách ile evlendiğinde önemli pek çok kişinin katıldığı nikâh törenine kardeşinin evliliğini onaylamayan ağabey György Zrínyi katılmamıştı (Takáts, 1982, s.183). Forgách üstün yetenekli, iyi bir eğitim almış, okumayı seven biriydi ve bu evlilikten 5 kız ve 1 erkek çocukları olmasına rağmen eşinin Thurzó'dan olan çocuklarını da kendi çocukları gibi büyütüyordu (Márk). Ancak Katalin'nin yaptığı bu evlilikle birlikte Thurzó'nun kardeşleriyle miras mücadelesi de

⁴ Kata Bánffy uzun yıllar Macaristan'ın önde gelen ailelerinin çocuklarını yetiştiren bir isim olup IV. Miklós Zrínyi'nin de üç kızını yetiştiren kişidir (Zvara, 2013, s.21).

başlamıştı. Üstelik bu mücadele sadece miras da değildi. Ferenc Thurzó'nun kardeşleri Szaniszló ve Élek Thurzó sadece Árva kalesini değil, anne ve üvey babalarının elindeki çocukları da istiyorlardı (Takáts, 1982, s.186). Katalin, ailesinden aldığı destek ve akrabalık ilişkilerinin de yardımıyla -başta eniştesi Boldizsár Batthyány ve önceleri eşine ve eşinin ailesine karşı hasmane bir tutum sergileyen ağabeyi György Zrínyi'nin desteğiyle- uzun süre mücadele etti ve sonunda Árva, adeta burayı işgal eden Szaniszló'dan alındı ve Ferenc Thurzó'nun geride bıraktığı oğlu büyüyene kadar Kamaraya (meclise) teslim edildi; Zrínyiler ve Forgáchlar arasında bu sırada çıkan sorunlar da tatlıya bağlanmış oldu (Takáts, 1982, s.190; Márk).

Ancak bu güzel günler çabuk geçecekti. 1585 ilkbaharında kocasına yazdığı mektup onun yaşayacağı büyük acının habercisiydi adeta: “*Kıymetli sevgilim, sevgili eşim sizden, beni seviyorsanız gecikmemenizi, bir an önce eve dönmenizi rica ediyorum*”; Forgách beyhude yere gelmişti, zira nisan ayında yeni doğan kızları Julianna doğumdan birkaç gün sonra ölmüştü; bunun ardından da tek oğulları Simon'u da kaybettiler; bu derece büyük acılara dayanamayan Katalin ise 26 Nisan'da hayata gözlerini yumdu. (Takáts, 1982, s. 194; Márk). Imre Forgách sevgili eşi Katalin'i kaybetmenin acısını şu sözlerle ifade etmiştir: “*Ruhumun yarısını, başımın mücevherini kaybettim*” (Takáts, 1982, s. 194).

Katalin Zrínyi reformasyon hareketinin Macaristan'da yayılmasındaki etkili isimlerden biri olmuştur. Kendisi yeni mezhebini benimsedikten sonra kalelerinde ve kiliselerde ayinlerin Macarca yapılmasını sağlayarak Macarcanın gelişimine katkı sağlamış bir isimdir (Gaál, 2006). Bir dönem, filozof ve matbaacı Gábor Huszár'ı da mülkünde misafir eden Katalin reformasyonun yayılmasını desteklemiş; yeni mezhebin Trencsén'de yayılması için özellikle vaizlere, kiliselere, insanların kiliselere gitmesine, okullara ve eğitime önem vermiş, bu amaçla okul ve kilise yaptırmış, hatta vaizlerin vaziyetleri ve maaşlarıyla dahi ilgilenmiştir (Gaál, 2006).

Dorottya (Dorica) Zrínyi

IV. Miklós Zrínyi'nin Batthyány sarayında yetişen bir diğer kızı ise Dorottya (Dorica) Zrínyi idi. O da ileride eşi olacak ve Macaristan'da reformasyon hareketinin yayılmasındaki etkili isimlerden biri olan Boldizsár Batthyány ile burada tanışmıştı, 30 Ocak 1566'da çift evlendi (Takáts, 1982, s.168; Márk). Dorottya da eşinin mezhebinden dolayı Protestanlığı benimsemiş ve çift saraylarında çok sayıda genç yetiştirmiştir, ancak onların en önemli özelliği müziğe olan ilgileri ve gelişimine verdikleri destektir (Takáts, 1982, s. 174; Márk).

Çiftin mutlu bir evliliği vardı ve Boldizsár diğer eşlere oranla vaktini büyük ölçüde eşinin yanında geçiriyordu; bir defasında ayrı kaldıklarında 23 Mayıs 1569'da Dorottya

kocasına şunları yazmıştı: “*Kıymetli ve benim sevgili beyim, burada tıpkı zindanda gibiyiz, zira bazen öyle içim sıkılıyor ki hiçbir şey yapamıyorum*” (Márk).

Böyle zamanlarda dönemin diğer soylu kadınları ve kardeşleri gibi o da çiftlik işleriyle, dikiş-nakış gibi gündelik işlerle, ev ve mülk idaresiyle meşgul oluyor, zaman zaman akrabalarına mektuplar gönderiyordu; eşine böyle zamanlarda meyve, kumaş gibi malzemeler de sipariş veriyordu Dorottya (Takáts, 1982, s. 171; Márk). Eşini ciddi meselelerle yormak istemeyen Dorottya 4 Haziran 1570’te kocasına “gerçekten güzel bir kiraz” göndermişti. (Takáts, 1982, s. 171; Márk) Takáts’ın *Macaristan Türk Áleminden Çizgiler* adlı bir diğer çalışmasından meyve yetiştiriciliğinin de yapıldığı güzel bahçeleri olan ailenin bahçelerinde esir bazı Türklerin çalıştığını da öğreniyoruz (Takáts, 1970, s.329).

8 Mart 1572’de ise Dorottya, Boldizsár’a bir kız çocukları olduğunu müjdeliyor ve eşinden vaftiz törenine gecikmemesini rica ediyordu (Márk). Ancak onun mutluluğu da çok üzün sürmedi ve eşi Boldizsár Batthyány genç yaşta hayatını kaybetti ve tüm yük Dorottya’nın omuzlarına yüklendi. Oğlu büyüüp idareyi alana kadar da bu zor işlerle baş etmesini bildi.

Oğlu Ferenc Batthyány büyümüş ve evlenecek yaşa gelmişti. Alman asıllı Éva Poppel-Lobkovitz ile evliliği annesinin en büyük tesellisi idi belki de, Macaristan’da reformasyonun yayılmasına hizmet eden en önemli kadınlardan biri idi Poppel (Gaál, 2006). Kaynaklar onların ilişkisinin bir gelin-kayınvalide değil, adeta anne-kız ilişkisi gibi olduğunu belirtmektedir (Takáts, 1982: 174-176; Márk). Öyle ki kısa sürede çok iyi derecede Macarca öğrenen Poppel, kayınvalidesi Dorottya’nın hastalığı sırasında ona büyük ilgi ve alaka göstermişti; üstelik Dorottya’nın bulunan son mektubunda, 12 Ekim 1617’de ona “*sevgili kızım*” diye hitap ediyordu; bundan kısa bir müddet sonra da öldüğü tahmin edilmektedir (Takáts, 1982, s. 175-176; Márk).

Margit Zrínyi

Batthyány sarayında yetişen bir diğer Zrínyi de Margit Zrínyi idi. O da kız kardeşleriyle benzer bir eğitim almıştı. Muhtemelen babası IV. Miklós Zrínyi’nin önceden tanıştığı Miklós Homonnai ile nişanlanmış, ancak Margit’in babası Miklós Zrínyi’nin 1566’da Zigetvar’daki ölümü sebebiyle ancak 1569’da evlenebilmişlerdi (Márk).

1579 yılında Miklós Homonnai Türklere karşı giriştiği bir harekâta esir düşmüş, Margit eşini kurtarmak için uğraşmış ve Homonnai sonunda memleketine dönmüştür; kimi kaynaklarda Homonnai’nin İstanbul’da esir olarak öldüğü söylene de Homonnai’nin vasiyetinden memleketine dönmüş olduğu anlaşılmaktadır (Takáts, 1982, s.160). Memleketine döndükten

kısa bir müddet sonra hayatını kaybeden Homonnai vasiyetinde eşine şunları bırakmıştır (Márk):

“Sevgili eşim Margit Zrínyi’ye gümüş, altın, değerli taşlar ve diğer şeyleri bırakıyorum. Ayrıca kendisine bunları çocuklarına ya da başkalarına bırakmak istemesi halinde bunu yapma izni veriyorum. Bunun dışında [çiftin üç kız çocuğu bulunmaktadır] çocuklarıma da bir miktar para bırakıyorum. Bu tutardan da istediği kadar alabilir ve istediğine istediği miktarı verebilir. Serflerimin mülklerinde de (topraklarında da) benim şimdi yaptığım gibi hüküm sürsün diye soyadımı taşımaya devam ettiği sürece bunları eşime bırakıyorum”.

Miklós Homonnai’nin vasiyetinde baş vâsi olarak atadığı István Homonnai ise aileye büyük sıkıntılar yaşatmış ve onları bir müddet mirastan mahrum bırakmıştır (Takáts, 1982, s. 161-165; Márk) Margit eşinin ölümünün ardından hayatının önemli bir bölümünü mirasını geri almak için verdiği uğraşla geçirmiştir. Anna, Erzsébet ve Borbála adlı kızlarıyla teselli bulmaya çalışmış, eşi Homonnai’den sonra ona olan sevgisi yahut hayatını daha da zorlaştırmamak için evlenmemiştir (Márk).

Ilona Zrínyi

Bugün Macarlara tarihlerindeki en güçlü kadın kimdir diye sorsak akla ilk gelecek isimlerdendir Ilona Zrínyi. Diğer Zrínyi kadınları gibi o da soyluluktan ve maddi imkânlardan fazlasıyla nasibini almış bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası Péter Zrínyi Macaristan’ın en güçlü ailelerinden olan *Frangepán*ların kızı Katalin Frangepán ile evlenmişti ve Ilona’nın karakterinin şekillenmesindeki en önemli isimlerdendi anne Katalin Frangepán:

“ilk kızının kişiliğinin biçimlenmesini büyük ölçüde yeni kuşağı yetiştiren Erken Yeni Çağ bilinci, yani geleceğin tasarımlanabileceği ve çocuklarının, aile reislerinin, politikacıların, askerlerin ve devlet adamlarının nasıl olacağını kız çocuklarının yetiştirilmesine bağlı olduğu bilinci benimsemişti”(Várkonyi, 2008, s.31).

Ozály (Ozalj) kalesinde mutlu bir çocukluk geçiren Ilona’nın evlilik çağı gelmişti. Zrínyiler kızlarını Yukarı Macaristan’ın varlıklı ailesi ve Erdel’in istikbaldeki kralı görülen Rákóczi ailesinin tek erkek vârisi I.Ferenc Rákóczi ile evlendirdiler. Bu siyasi evlilik, Hırvatistan ve Erdel’in en saygın ailelerinin yaptığı bu tercih, Hırvat ve Erdel topraklarının birleştirilmesine hizmet ediyordu (Várkonyi, 2008, s.59).

Görkemli bir düğünle evlenen çift Sárospatak’a yerleşti. Ilona yüklü bir çeyiz ve mirastaki 4’te 1’lik kızkılık hakkıyla, yani hatırı sayılır bir servetle gelmişti buraya (Várkonyi, 2008: 69). Yeni bir hayata başlayan Ilona’nın yaşamı 1667 yılında oğlu György’ün doğumuyla aydınlanmış, ancak kısa bir süre sonra onu kaybettiğinde karar vermişti birden. Bu sırada ülke

oldukça buhranlı bir dönemden geçiyordu. 1664'te Osmanlılar ve Habsburglar arasında imzalanan Vasvár Antlaşması Macarların bir bölümünü rahatsız ve tedirgin etmişti; Osmanlı Devleti'ne vergi vermek suretiyle soylular ve mülk sahipleri topraklarının güvenliğini sağlamak istiyorlardı, Viyana'nın izlediği politikalara karşı soylular ve halk arasındaki tepki giderek büyüyordu, aristokratlar bir müddet sonra örgütlü hareket etmeye başladılar; Viyana ile yaşanan tüm bu gergin süreç sonucunda Ilona'nın eşi I.Ferenc Rákóczi bir ayaklanma ilan etmek istemiş, ancak kayınpederi Péter Zrínyi ve Ferenc Frangepán'ın Viyana'da alıkonulduklarını öğrenince bu kararından vazgeçerek Munkács'a çekilmişti (Várkonyi, 2008, s.95).

Oğlu György'ün ölümünden sonra Ilona'yı etkileyen en trajik olay ise babası György Zrínyi'nin Viyana tarafından idam ettirilmesi olmuştu. Üstelik Viyana sadece bu kadarıyla sınırlı kalmamış; Zrínyi mülkleri adeta gasp edilmiş, Ilona'nın annesi Graz'a, kız kardeşi de Klagenfurt'a manastıra gönderilmişti (Várkonyi, 2008, s.97).Viyana tarafından Türklerle ortak hareket etmekle suçlanan Ilona'nın babası György Zrínyi'nin eşine, yani Ilona'nın annesi Katalin Frangepán'a yazdığı son mektubu ise şöyleydi (Várkonyi, 2008, s. 99).

“Benim harika güzelim, bu satırları okuduğun zaman kendini ağlaşmaya kaptırma. Yarın saat ona doğru benim ve kardeşinin kellesini uçuracaklar... Tanrıya şükürler olsun cesurum ve ölüme hazırım da...”

Viyana'nın baskılarına karşı Yukarı Macaristan bölgesindeki halkın rahatsızlığı giderek artmış, bilhassa bu bölgede kendilerine “Kuruc” denilen bir ordu kurulmuştu. Bir defasında o coğrafyada bulunan köylerden birinde yaklaşık 200 kadın ellerinde sopalarla Viyana krallık hazinesi komitesine dahi saldırmıştı (Várkonyi, 2008, s.103).

Bütün bu süreç içerisinde gerek Ilona Zrínyi, gerekse I.Ferenc Rákóczi içinde buldukları siyasi çalkantılardan mülklerini olabildiğinde korumaya çalıştılar. Viyana ise bir müddet sonra Kuruc hareketine karşı kontrolü sağlamıştı. I.Ferenc Rákóczi'nin Viyana'nın olası bir müdahalesinden yahut kayınpederinin uğradığı gibi muhtemel bir felaketten korunmasında ise annesi Zsófia Bátthory ve Cizvit tarikatının etkili olduğu (Köpeczi, 2003,s. 9), ayrıca I.Rákóczi'nin yüklü miktarda fidye ödeyerek idamdan kurtulduğu da aktarılmaktadır (Seres, 2006,s. 37); Mihályi, Zsófia Bátthory'nin oğlunun özgürlüğü için ödediği bu fidenin miktarını yaklaşık 400 bin forint olarak vermektedir (Mihályi, 2016, s. 1221).

Bütün bunlar olurken 1673'te çiftin ilk çocukları Julianna, 27 Mart 1676'da da oğulları II.Ferenc dünyaya geldi (Köpeczi, 2003, s. 9), ancak oğul Rákóczi'nin doğduğu yıl, Ilona'nın eşi I.Rákóczi (18 Temmuz 1676) hayatını kaybetmişti (Nagy, vd., 2015, s. 127). Bu tarihten sonra Ilona'nın çocukluğundan, gençliğine ve erişkinliğe geçiş sürecinde yaşadığı her olayın ona kattığı direnç karşılaşılabilecek zorluklarla mücadelede ona yardımcı olacaktı.

Ölen kocasının kendisine yardımcı olacak yakın akrabası yoktu(Várkonyi, 2008, s. 109), ailesini ise Viyana darmadağın etmişti. O dönemde eşini kaybeden kadınların hakları yasalar tarafından korunuyor, genç yaştaki dullar zaman zaman ailelerine geri dönüyor yahut kısa süre sonra yeniden evlenebiliyorlardı; sorunlarla, daha ziyade ailenin erkek akrabaları ilgileniyor, ancak iradeli kadınların tüm bunları tek başlarına hallettikleri de oluyordu (Várkonyi, 2008, s.109). Ilona tüm bu sorumluluklarla bizzat kendisi meşgul oldu. Kocasının ölümünün ardından arasının açıldığı, Viyana yanında ve Cizvitlerin etkisi altında bir tutum alan ve çocukların vesayetini de elinde tutmaya çalışan kayınvalidesi Zsófia Bátthory de 1680 yılında hayatını kaybetti (Köpeczi, 2003, s. 10) ve Ilona tek başına Munkács'taki otoritesini sağlamlaştırdı.

Bu sırada Yukarı Macaristan'daki Kuruc hareketi yeniden güçlenmeye başlamış, yeniden oluşturulan orduların başına Imre Thököly getirilmişti. Thököly, Macaristan'ın kuzey bölümünde bağımsızlık elde etmek ve Protestanlığı güçlendirmek istiyordu (Köpeczi, 2003: 10). Ilona Zrínyi ise 15 Haziran 1682 yılında Munkács'ta (Seres, 2006, s. 57) Thököly ile evlenerek bir bakımdan Rákóczileri de bu harekete dâhil etmiş oldu.

Viyana'ya karşı sefere çıkmaya hazırlanan Osmanlı İmparatorluğu Thököly ile görüşmüş ve ona 16 Eylül 1682'de "Orta Macar Kralı" unvanını vermişti (Seres, 2006, s. 63). Ancak 1683 Viyana seferi başarısızlıkla sonuçlandı. 1685'teki yaz seferi de başarısızlıkla sonuçlanmış ve desteğe gelmediği için bu başarısızlıktan sorumlu tutularak 15 Ekim 1685'te Thököly Osmanlılar tarafından alıkonulmuştu (Seres, 2006, s. 79).

Ilona için o sene kaygı ve kederi ifade ediyordu. 1683'te Ilona ve Thököly'nin István adını verdikleri bir çocukları olmuş, ancak küçük István sadece 6 hafta hayata tutunabilmişti (Várkonyi, 2008,s. 157). Ilona Zrínyi başarısız Viyana kuşatması ve eşinin tutuklanmasının ardından Viyana'nın kendisini rahat bırakmayacağını iyi bildiğinden tüm mallarını toplayarak Munkács'a taşındı. Nitekim beklediği oldu da. Viyana, Ilona Zrínyi'nin koruduğu Munkács kalesini kuşattı. Kalenin bulunduğu yer oldukça yüksekti ve bu sebeple alınmasının bir müddet zaman alacağı tahmin edilebilirdi, ancak hiç kimse bir kadının, Ilona Zrínyi'nin Viyana ordularına karşı kalesini 2 yıl (Balogh, 1999) savunacağını tahmin edemezdi. Muhasara dönemi içinde Ilona "Helene" adıyla Avrupa'nın en tanınan kadını haline gelmiş, Viyana ise onun bir kahraman haline dönüştürülmesinden yeterince rahatsız olmuştu; kale savunmasıyla ilgili Ilona şunları yazıyordu (Várkonyi, 2008, s.171-173):

Ekselansları, Munkács kalesini silahla benden alacağını yazıyor. Kale çocuklarımla kalesi, onlar silah kullanacak yetenekte olmadıklarından, kaleyi savunmak bana, annelerine düşüyor...silahla ve kuvvete dayanarak yetimlerin varlığına acaba el atarlar mı bunu Tanrı'nın ve Hristiyan dünyasının takdirine bırakıyorum. Ben kendim için huzuru tercih ederim, barış içinde yaşamayı yeğlerim...Thököly'nin eşi olduğumdan değil, çocuklarımla annesi ve koruyucusu olarak savaşa girişmeye hazırım... Silahların gücünden korkmuyorum. Fakat

Majestelerinin bağışlar olması ve Ekselanslarının kahramanlığının ünü, bende çocuklarıma zor kullanarak çullanmayacakları yolunda umut doğuruyor...ve beni ve çocuklarımı bu dar köşede kuşatmayla sıkıştırmaya kalkmaları herhalde yüce Monarşinin şanlı zaferlerini zenginleştirmiş olmayacak,...güçsüz bir tabası kadınla savaşa kalkışması Ekselanslarının adını şanıma da yüceltmeyecek.

Bu sırada Ilona Zrínyi'nin eşi Thököly de serbest bırakılmış, savaş hazırlıklarına başlamıştı. Ancak 1688'de Munkács bu uzun direnişinin ardından düştü. Ilona ve çocukları Viyana'ya götürüldü. Çocukları bir daha geri verilmemek üzere Ilona Zrínyi'den alındı ve kendisine gösterilmedi. Ilona'nın Viyana'dan ayrılmasına da izin verilmiyordu.

Ilona, Thököly'ye yazdığı mektubunda bu durumdan duyduğu üzüntüyü şöyle anlatıyor (Várkonyi, 2008, s.211):

"...Majestelerinde rica ettim, oğlumun Prag'dan gelmesine izin versin diye,...belki bir daha çocuklarımı hiç göremem. Bir anne için bundan daha büyük bir ceza olabilir mi?...gözyaşları döktüğümde kimse kötü gözle bakmasın. Zira anne her zaman annedir!"

Nihayet Ilona Zrínyi'nin Viyana'dan ayrılıyordu. Oğlu için bir veda mektubu kaleme aldı, Viyana baskısı nedeniyle mektubunu Macarca değil Latince yazmak zorunda kalmıştı (Takáts, 1982, s.296).Viyana'dan ayrılırken içinde bulunduğu şartları, hisleri ve yaşadıklarını oğlu II.Ferenc Rákóczi'ye şu şekilde anlatıyordu Ilona (Várkonyi, 2008, s.219)⁵:

Sevgili oğlum Ferenc, Tanrıya emanet ol! İtiraf edeyim ki, bugüne kadar başından beri yaptığım işlerde bana yön veren insan iradesi değil, Tanrının inayeti olmuştur...Şimdi Kocam-efendim beni yanına çağırıyor ve gereken refakatle bütün Erdel'i serbestçe geçerek sadık kocama gidiyorum. Önümde korkunç derecede uzun bir yol var. Benim için en sevdiğim oğlumdan, senden kopmak kadar ağır bir şey olamaz. Majestelerine yalvardım, senin yanıma gelmene, seninle vedalaşmama izin versin diye. Kader bana çok kötü oyun oynadı, izin vermediler. Bu benim için çok ağır bir darbe, fakat Tanrının iradesinin her zaman yerini bulması gerekiyor. Seni kız kardeşinle birlikte benden kopardılar, talihsiz annen seninle vedalaşmaya dahi olanak bulamadı, fakat analık hayırduasını esirgemedim, şimdi de hayırduamı aldın, çünkü sen beni hiç üzmedin. Sana yazamadım, çünkü yazmama izin vermediler. Fakat bir şeye ihtiyacın olduğunu öğrendiğim ya da hissettiğim zaman, bunları sana göndermeye gayret ettim. Şimdi de, ekteki listede göreceğin birçok şeyi gönderiyorum. Bunları yürekten kabul et ve anneni unutma. Sana her zaman sadık kaldığımı, seni ve mülkünü nasıl gözettiğimi çok iyi biliyorsun. Bütün malikânelerini diyemiyorum, çünkü savaşlar ve askerler hemen hepsini yok etti. Yalnız Rákóczilerin malı mülkü değil, hemen herkesinkiler yok oldu. Etrafımıza bakınca hemen de bütün dünyayı silahlanmış görüyoruz ve ancak hiçbir şeyleri olmayanlar zarar görmüyorlar...

Kendi çabaları ve Thököly'nin gayretleriyle Viyana'dan ayrılmasına izin verilen Ilona, beraberinde pek çok sığınmacıyla ve eşi Thököly ile birlikte İzmit'e yerleşti ve 60 yaşında 18 Şubat 1703'te hayata gözlerini topraklarımızda yumdu (Serez, 2003, s.77; Seres, 2006, s. 179). İstanbul'daki Sen/Saint Benoit (Szent Benedek) Kilisesi'ne defnedilen Ilona Zrínyi'nin mezarı

⁵ Bu veda mektubu için ayrıca bkz. Takáts, 1982, s. 297-298.

1906 yılında buradan Kassa'ya nakledilmiştir⁶. İstanbul'daki mezar taşında yazanlar Ilona Zrínyi'nin tüm yaşamını şöyle özetlemektedir (Serez, 2003, s. 76-77).

...Kahramanca işler yapan, çok soylu Bayan Ilona Zrínyi ile Frangepan ailelerine ün verdi. Son olarak Prens Thököly ile evlendi, önce ise Rakoczi'nin karısı idi, her ikisine de layık bir eş oldu. Hırvatların, Transilvanyalıların, Macar ve Sicilyalıların birçok bakımdan meşhur bir ferdi olarak, bütün dünyada da, sadece parlak hareketleri ile değil, fakat talihin çeşitli cilveleri arasında ve ikbalden çok düşmanlıklarda ona rehberlik eden zekasının ve muhakemesinin sağlamlığı ile üne erişti...

Sonuç

16. ve 17. yüzyılda yaşayan Zrínyi kadınları dönemin getirdiği koşullar nedeniyle çevrelerinde daima savaşın izlerini görmüşlerdi. Bu savaş şartlarından kendi paylarına düşeni de almışlar, gerek ailelerini, çocuklarını ve eşlerini, gerekse mülklerini korumak için mücadele halinde olmuşlardır. Bu mücadele kimi zaman evliliklerinden sonra ortaya çıkan miras mücadeleleri, gerekse evlatlarının haklarını savunmak için bir kale muhafazasında dahi kendisini göstermektedir. Ancak her ne açıdan bakacak olursak olalım bu kadınların yetiştirilmelerinde de buna yönelik hazırlandıklarını görebiliyoruz.

Henüz çok küçük yaşlarda ailelerinden alınabilen bu çocuklar dini eğitim, edebiyat, günlük işleri, dikiş nakış gibi kadınlara özgü görülen işlerin yanı sıra çiftlik ve mülk idaresi gibi konularda eğitim alma imkânına sahiptiler. Kimi zaman saraylardaki yetiştirici annelerinin, kimi zaman da kendi annelerinin öğrettikleri usullerle eşlerinin olmadığı hallerde de sorunlarla mücadele edebilmişlerdir. Kendilerinin saraylarda eğitim aldıkları gibi onlar da evliliklerinden sonra kendi saraylarının hanımefendileri olarak dönemin kaidelerine uygun biçimde pek çok genci kendi gelenek ve göreneklerine göre yetiştirmişlerdir.

Zrínyi kadınlarının en önemli özelliklerinden biri de çetin hallerde ailelerini devreye sokabilmiş olmalarıdır. Zira incelediğimiz kadınlar zor zamanlarda dönemin ünlü aileleri yahut önemli zatlarıyla yaptıkları bir ölçüde stratejik evlilikler biçiminde niteleyebileceğimiz bağları sayesinde daha güçlü durabilmişler ve sorunların çözümü konusunda yeni kapılar açabilmişlerdir. Yine yaptıkları bu evlilikler sayesinde gerek kendilerinin gerekse ailelerinin güçlerini arttırmış olduklarını da söylemek mümkündür.

Gerek Miklós Zrínyi'nin kızları Margit, Katalin ve Dorottya Zrínyi, gerekse Ilona Zrínyi pek çok trajik olayla karşılaşmışlardı, ancak onları en çok etkileyen şey hiç şüphesiz evlatlarını yitirmek olmuştu. Dönemin genel koşullarına baktığımızda bu kadınların çok erken yaşta evlendikleri ve günümüze göre sık doğum yaptıklarını görüyor, ancak bir o kadar da erken çocuk kayıpları yaşadıklarına şahit oluyoruz. Gerek doğumları, gerekse çocuklarını kaybettikleri

⁶Ilona Zrínyi, II.Ferencz Rákoczi ve Imre Thököly'nin mezarların memleketlerine nakilleri ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Serez, 2006, s. 226-247.

sırada ise çoğu kez eşlerinin yanlarında olmadığına ve bu olayları onlara mektuplarla haber verdiklerine tanık oluyoruz. Ayrıca incelediğimiz Zrínyi kadınlarının tümü babalarının öldürülmesi olayı ile karşılaşmışlar ve bundan fazlasıyla etkilenmişlerdir. Ancak onlar için esas hayat ve mücadele, ailelerinin onayı ve izniyle yaptıkları evliliklerden sonra gerçekleşmiştir. Kimi zaman kendilerini eşlerinin ölümünden sonraki bir miras mücadelesinin, kimi zaman da çocuklarının haklarını gözetmek zorunda oldukları bir çatışmanın, hatta bir savaşın dahi içinde bulmuşlardır.

Kaynakça

- Altaylı, Alpertunga (2004). Miklós Zrínyi ve Szigeti Veszedelem, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Naciye Güngörmüş, Ankara.
- Altaylı, Alpertunga-Altaylı, Yasemin (2009). Macarların Sigetvar Destanı Szigeti Veszedelem (Siget Tehlikesi) ve Zrínyiler. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi (MTAD)*, 6/4. 88-108. Ankara.
- Balogh, Judit (1999). A Rákóczi család. A Rákóczi-család a sárospataki Református Kollégiumban őrzött dokumentumok tükrében. *Acta Patakina* 14. Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei. Sárospatak. 279-299. Web. 05.06.2017.
- Gaál, Izabella (2006). A nők szerepe a reformáció terjesztésében Magyarországon, különös tekintettel Debrecen városára. *Egyháztörténeti Szemle*, 7/1. Web. 04.06.2017.
- Köpeczi, Béla (2003). "II.Ferenc Rakoczi", *II.Rákoczi Ferenc ve Tekirdağ*.
- Márk, Éva. A Zrínyiek leányai és asszonyai. *Korok*. Web. 04.06.2017.
- Mihályi, Péter (2016). Privatizáció és államosítás Magyarországon a 17-18. században. *Közgazdasági Szemle*. LXIII. 1217-1245. Web. 05.06.2017.
- Nagy, Levente (2009). Magyar és Horváth Szirének a Labirintusban. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 113/1. 104-117. Web. 03.06.2017.
- Nagy, Melinda-Csákyová, Veronika-Mende, Balázs Gusztav-Tóth, Gábor-Fraenkel, Emil (2015). I.Rákóczi Ferenc vélt csontmaradványainak azonosítási terve MtDNS elemzéssel. *Folia Anthropologica*. 14.125-133. Web. 05.06.2017.
- Salamon, Ferencz (1865).Az Első Zrínyiek. Pest. Web. 04.06.2017.
- Pálffy, Géza (2016). Horvát grófból magyar arisztokrata, a szigetvári hős különleges „felemelkedése. *Magyar Napló*. Web. 03.06.2017.
- R.Várkonyi Ágnes (2009). Zrínyi Ilona „Európa legbátrabb asszonya”, Ilona Zrínyi „Avrupa'nın en cesur kadını”. Budapest: Macar-Türk Dostluk Derneği (Magyar-Török Baráti Társaság).
- Seres, István (2006). Thököly Imre és Törökország, Imre Thököly ve Türkiye. Budapest: Magyar-Török Baráti Társaság (Macar-Türk Dostluk Derneği), Akadémiai Kiadó.
- Serez, Mehmet (2003). Tarihte Türk-Macar İlişkileri. *II.Rákoczi Ferenc ve Tekirdağ*.
- Takáts, Sándor (1970). Macaristan Türk Âleminden Çizgiler (Çev. Sadrettin Karatay). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Takáts,Sándor (1982). Régi Magyar Nagyasszonyok. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Topor, István. Eletmód a 16-17. Századi magyar udvarokban (esküvő, temetés, szórakozás, időtöltés).Web. 04.06.2017.
- Zrínyiek családfája: a forstall stommatographiájának kiegészítéseivel. Dijital arşiv belgesi, DKA 003939, Kaynak: Arcanum Adatbázis Kft. oszk mek. Web. 04.06.2017.
- Zvara, Edina (2013).Nyugat-dunántúli protestáns lelkészek könyvei a késő humanizmus korában, Szeged-Budapest. Web. 04.06.2017.